

kódokban is bővelkedik. Az egyes kiadók más-más rendszereket használnak, sőt, még egyetlen kiadó is használhat különféle fényszedési rendszereket. Konvertáló programok kidolgozásának elvileg nincs akadálya, azonban ez gazdaságilag nem kifizetődő.

Ezek után vizsgáljuk meg az esetlegesen előállított gépi szövegek további hasznosításának kérdéseit. Három esetről beszélhetünk:

- a) a felhasználó és az előállító ugyanabban a szervezetben működik;
- b) a felhasználó valamely rendszer egyik elemét képezi;
- c) a felhasználó önálló intézmény.

Az első esetre példa, ha a szakfolyóirat kiadója és a referáló szolgáltatás ugyanabban a szervezetben működik (pl. American Institute of Physics, McGraw Hill, American Chemical Society stb.). Ennek előnye a felek közti kommunikáció egyszerűsége, irányítási és technikai szinten egyaránt. Az ilyen együttműködés legnagyobb hátránya, hogy igen nehéz a költségelemzés, a személyzet és a munkafolyamatok részleges egybeesése szinte lehetetlenné teszi a kalkulációt. Ennek ellenére, ez az említett hasznosítási módszerek legelterjedtebb formája.

Amint túllépjük a feleket összekapcsoló szervezeti keretet, a helyzet bonyolultabbá válik. Ilyen esetben a legegyszerűbb hasznosítási módszer egy közös érdekeken alapuló együttműködés létrehozása. Egy ilyen rendszer feltételezi egy közvetítő szervezet közreműködését, amely mindkét felet (a folyóirat és a referáló folyóirat kiadóit) szolgálja. Tegyük fel például, hogy a felek kiadványaik készítésére ugyanazt a nyomdát alkalmazzák. A nyomda – a megrendelők beleegyezésével – igen jól ki tudja használni a géppel olvasható formátumokat. E rendszerek megvalósíthatónak tűnnek. Számos szakfolyóirat már jelenleg is géppel olvasható formáról készül és ez az előállítási mód még a gépi szöveg többszöri felhasználása nélkül is kifizetődő. A kooperációs rendszerek hátrányai a formátumok szabványosításának problémáin kívül főleg az irányítás nehézségeiből következnek. Így felmerülhet, hogy ki irányítsa a rendszert, mi legyen a közvetítő szerv, több közvetítő esetén hogyan valósítsák meg a koordinációt, hogyan oldják meg a költségek elszámolását stb.

Az önálló szervezetek közötti kapcsolatok problémái elsősorban piaci vonatkozásúak. Együttműködési rendszer esetén a fő szempont az volt, hogy a vállalkozás ne jelentsen többletköltséget, most a kereslet és a kínálat, a ráfordítás és az eredmény kérdései kerülnek előtérbe. A fő kérdés, hogy kifizetődő-e a referáló szolgáltatás számára a gépi szöveg megvásárlása. A fő ellenérv: a szövegek géprevitelének megtakarítása a teljes költségekhez viszonyítva csekély.

Végezetül vizsgáljuk meg a kérdés szervezési vonatkozását. Első megközelítésben a géppel olvasható informá-

ciók többszöri felhasználása technikai problémának tűnik, de később nyilvánvalóvá válik, hogy a vállalkozás komoly szervezési erőfeszítést igényel. Kiadók, vezetőségekkel folytatott interjúkból az derül ki, hogy a kérdés nem élvez kiemelt prioritást. A legtöbb szakfolyóirat kiadója részéről a kérdés fel sem merült; a referáló lapot kiadókat pedig elsősorban az rettent meg, hogy nagyon sok szakkiadóval kellene tárgyalniuk, és e tevékenység koordinálása tetemes rendszerfejlesztési munkát igényelne. Egyéb problémák is felmerülnek, pl. a szerzői jogi törvénnyel kapcsolatban stb.

Végül következtetésként megállapítható, hogy technológia vonatkozásában elérkezett a gépi információk többszöri felhasználásának ideje. A fő kérdés az, hogy a rendszerfejlesztési és szervezési ráfordítások megtérülnek-e az elérhető költségmegtakarítással és minőségjavítással.

/DROTT, M. C. – SUBRAMANYAM, K. – CHENEY, H. W.: Multiple use of machine readable data in publishing = IEEE Transactions on Professional Communication, 21. köt. 4. sz. 1978. p. 145–149./

(Novák István)



Az elektronikus kommunikáció távlatai

D. Berry, a Graphic Sciences, Inc. elnöke szerint az elektronikus kommunikáció az elkövetkező tíz évben a hivatali és az otthoni munkában egyaránt meghonosodik. Az 1978 őszén az Egyesült Államokban rendezett reprográfiai konferencián (*Copying and Duplicating Industry Conference*) felszólalva kijelentette, hogy e folyamat gyorsasága már nem technikai, hanem humán tényezőkön múlik, nevezetesen elsősorban az emberi előítéletek és ellenállás ellen kell küzdeni.

Berry az elektronikus kommunikáció három fő szakaszát különböztette meg.

Az első szakaszt – amely már számos vállalatban megvalósult – egymástól távol levő berendezések által lebonyolított távközlés jellemzi (fakszimile, kommunikációs írógépek, Telex-TWX terminálok). E rendszereket kiemelt fontosságú dokumentumok, sürgős levelek, üzenetek stb. közvetítésére használják.

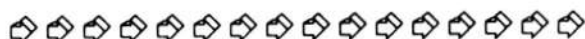
A második szakaszban – amelynek a kezdeténél tartunk – megvalósul a kommunikáció decentralizálása, azaz különféle berendezések használata, akár egy vállalaton belül is. E szakaszra jellemző berendezések például az olyan kommunikációs írógépek, amelyek nemcsak egymás közötti kommunikációra képesek, hanem Telex-TWX terminálos hálózatokhoz és számítógépekhez is

illeszthetők. Nemsokára megvalósul a jelenlegi fakszimile berendezések csatlakoztatása kommunikációs írógépekhez, irodai másológépekhez is, valamint továbbfejlesztésük olyan berendezésekké, amelyek nemcsak papíron, hanem mágneses információhordozókon (szalag, lemez) tárolt input befogadására is képesek.

A harmadik szakaszt 1990 körül érjük el. Ekkorra az intézmények közötti műholdas kommunikáció, a telefonvonalak kiegészítéseként vagy helyettük használt optikai kábelek és más korszerű berendezések elterjedése következtében az üzenetenkénti költségek kb. 20%-kal csökkennek; az elektronikus kommunikáció olcsóbbá válik mint a legdrágább postai levelezés. E szakaszban megvalósul az elektronikus kommunikáció házi (otthoni) elterjedése is, pl. tv képernyő útján. Ez nemcsak azt jelenti, hogy lehetőség nyílik bankügyletek, átutalások, vásárlási megrendelések otthoni lebonyolítására, hanem azt is, hogy bizonyos információk munkaköröket a dolgozók – megfelelő berendezésekkel ellátott – saját otthonukban láthatnak el. Ez a fejlemény – miután a dolgozóknak így egyáltalán nem kellene munkába járniuk – kedvezően hatna az illető ország energiafogyasztására is.

/Information Hotline, 10. köt. 10. sz. 1978. p. 1., 11–12./

(Novák István)



A teljes szöveg számítógépes tárolása és keresése felé

Az egységes tárgykörű, terjedelmes, állandóan megújuló, ezen belül azonban jól tagolt adatbázisokban a számítógépes keresést a teauruszok alkalmazásával csak nagyon körülményesen és nagy áldozatok árán lehet a követelmények szintjén tartani.

Az ilyen adatbázisokra eklatáns példa a *lengyel jogszabályok helyzete*. 1975-ben – számítógépes módszerrel – megállapították, hogy Lengyelországban 1944 és 1975 között 116 504 jogszabály jelent meg, ezek 542 774 jogi normatívát tartalmaztak, összesen 46 132 szabványoldal terjedelemben. Ez a hatalmas adatbázis összesen 26 305 404 szóból és 152 970 122 írásjelből állt. Az évenkénti jogszabálytermés kb. négyezer, amit az bonyolít, hogy jelentős részük meglévő jogszabályokat módosít, illetve helyez hatályon kívül.

Még bonyolultabb a helyzet azokban az államokban – pl. az USA-ban –, ahol a jogszolgáltatás jogeseti alapon áll. 1789 és 1916 között a jogi döntések 11 650 kötetben, s az azóta eltelt időben pedig további 10 400 kötetben jelentek meg. Az *American Reporter*-ben közzétett jogi döntések száma 1953-ban már a 2 milliót is meghaladta.

Ezért nem véletlen, hogy az USA-ban éppen a jogtudomány területén kezdtek kísérletezni az ún. teljes szöveg módszerével, ami alatt az értendő, hogy a jogi információk teljes szövegét kísérelték meg számítógépbe táplálni, azaz eltekintettek a teauruszok közvetítő szerepétől.

A teaurusz alkalmazása esetén az input és a keresés az 1. ábrán látható módon történik. (Lásd a 34. oldalon.)

Ezzel szemben a teljes szöveg módszere esetén az 1. ábra műveletei a 2. ábra szerint módosulnak. (Lásd a 35. oldalon.)

Sajnos, ez az angol nyelvre kimunkált módszer egyelőre nehezen adaptálható más nyelvekre. Bár a deskriptoros keresőnyelvek korántsem tökéletesek, s létrehozásuk hosszantartó nyelvészeti–terminológiai előkészítő munkát kíván meg, használatuk is meglehetősen körülményes, le kell szögezni, hogy a nem-angol nyelvekhez, illetve az e nyelvekből való kereséshez mindmáig a teaurusz a legalkalmasabb eszköz.

Az angol nyelvre alkalmazott teljes szöveges módszer kidolgozása is teauruszokra támaszkodott.

/CEJPEK, J.: O teauru k metodě úplného textu = Československá Informatika, 20. köt. 9. sz. 1978. p. 238–245./

(Futala Tibor)